

Nr 247.

Av herr Ohlin, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter.

Genom de under senare år beslutade ökningarna av det svenska försvarets kadrer och utrustning har 1936 års försvarsordning upphört att existera och utbytt mot en annan. Behovet av en överblick över denna nya ordning och en samlad avvägning av dess olika delar mot varandra har gjort sig alltmera gällande. För försvarets fortsatta utbyggnad under de närmaste åren har också en plan blivit erforderlig. Endast på så sätt kan arbetet på försvarets stärkande bedrivas rationellt och ekonomiskt.

Kungl. Maj:ts proposition nr 210 avser att åstadkomma en dylik överblick och avvägning samt en därpå grundad plan. Den går emellertid ett steg längre, i det den tager sikte på den försvarsordning, som vårt land anses böra äga efter förloppet av en femårsperiod. Det torde vara ganska troligt att det nuvarande stormaktskriget då skall hava avslutats. I själva verket syftar femårsplanen främst till att skapa en försvarsordning för de fredsförhållanden, som väntas efter det pågående kriget. De som motivering för anslagets storlek m. m. framförda resonemangen, t. ex. rörande landets ekonomiska bärkraft o. dyl., taga tydligt sikte på fredstidens förhållanden. Utgångspunkten för arbetet vid planens uppgörande synes ha varit en av dylika hänsyn bestämd kostnadssumma på c:a 756 milj. kr. under fem år och därefter c:a 646 milj. kr. — i 1941 års penningvärde. Denna summa har sedan uppdelats på de olika försvarsgrenarna och användningssätten i övrigt. Den kungl. propositionen innebär alltså icke i främsta rummet en plan för snabbast möjliga förstärkning av det svenska försvaret under kriget, även om självklart planens förverkligande medför en successiv ökning av försvarets slagkraft. Bl. a. är ju avsikten att den enligt planen erforderliga materielen skall anskaffas så snart som möjligt och alltså till stor del under första hälften av femårsperioden.

Starka skäl tala utan tvivel för uppfattningen, att liksom hittills *tyngdpunkten borde läggas på försvarets omedelbara stärkande med hänsyn till de av kriget framkallade riskerna för vårt land*. Om detta skedde, skulle utbildning, anskaffning av materiel och byggnader samt i någon mån även organisationen läggas annorlunda till rätta, än när uppgiften i främsta rummet är att successivt genomföra en för fredstid avsedd, permanent försvarsordning. Uppenbarligen kan nämligen den del av en dylik långsiktig försvarsordning, som hinner utbyggas under t. ex. åren 1942—44, icke erhålla samma omedelbara effektivitet, som den utbyggnad av försvaret, vilken skul-

le kunna uppnås om arbetet först och främst inriktades på att ge försvaret största möjliga styrka och slagkraft om några få år, t. ex. före slutet av år 1944.

Ett principalternativ till den i propositionen föreslagna femårsplanen synes alltså vara *en tvåårsplan, ev. treårsplan för tillrättaläggande av arbetet på försvarets omedelbara förstärkande*, så långt som detta är möjligt inom ramen för 1) den inhemska produktionsförmågan och importmöjligheterna vad försvarsmateriel beträffar, 2) den ekonomiska uppoffring för försvarsändamål som svenska folket är villigt att göra *under de närmaste två eller tre åren* och 3) rimliga hänsyn till att icke svenska staten mera än nödvändigt binder sig i fråga om försvarsutgifter under de närmaste årtiondena.

En dylik försvarsplan skulle icke börja med fastläggandet av en utgiftssumma — bestämd av hänsyn till vår ekonomiska och statsfinansiella bärkraft *under fredstid* — utan finge utgå från en utredning rörande dels de inhemska produktionsmöjligheterna (i vissa fall även importen) beträffande materiel för försvaret och dels den mest effektiva användningen av dessa möjligheter, inklusive en avvägning mellan de olika försvarsgrenarna. Därefter finge övervägas, i vilken utsträckning dessa möjligheter av ekonomiska skäl icke böra tagas i anspråk med särskilt beaktande av att sådana utgifter, som icke i större utsträckning binda statsmakterna för tiden efter kriget, under i övrigt lika omständigheter äro att föredraga. Samma synpunkt finge anläggas på den omläggning av organisationen och anställning av officerare, reservofficerare och manskap på längre eller kortare sikt, vilken i viss mån måste gå hand i hand med en ökning av stridsmaterielen. Relativt stor återhållsamhet komme då att iakttagas i fråga om kostbara anordningar och förberedelser, vilka icke väsentligt stärka försvaret under de närmaste två à tre åren men binda staten för stora årliga utgifter i framtiden.

Vad utbildning och anställning av *försvarets personal* beträffar, bleve uppgiften att finna metoder för en snabb förstärkning med minsta möjliga ökning av de på längre tid eller livstid anställda. Uppenbart synes vara att exempelvis utbildningen av flygare och träningen av markpersonal vid flyget skulle läggas till rätta på ett annat sätt, om uppgiften vore att under angivna förutsättningar uppnå största möjliga slagkraft under år 1943 och 1944, än om arbetet inriktas på en permanent förstärkning av flygvapnet på längre sikt. Den för flygundervisning tillgängliga officers- och underofficerskåren finge i förstnämnda fall i relativt större utsträckning inriktas på utbildning av värnpliktiga reservstridsflygare med f. n. c:a 18 månaders utbildning. Även rekryteringen och utbildningen av markpersonal inom flyget finge ordnas annorlunda, ifall den avser att öka prestationsförmågan redan om något år, än när man bar till förfogande exempelvis fem år. Frågan om anställande av viss personal på ett begränsat antal år med utbetalning av en »klumpsumma» vid avgången i stället för mera fasta anställningsformer förtjänar i detta sammanhang att övervägas. Dessa saker anföras blott så-

som exempel. Även beträffande »vissa personalorganisatoriska utvidgningar som icke eller endast i ringa mån ha betydelse för försvarets verkningsgrad» bör — som 1942 års försvarsberedning påpekar — ett uppskov kunna ske, i fall strävandena i främsta rummet inriktas på en snabb ökning av försvarskraften.

Analogt gäller om en del *byggnader*, vilka ej nödvändigt behövas under de första åren, att de skulle kunna uppskjutas till förmån, för anläggningar — t. ex. extra flygfält och byggnader därtill — som äro av mera omedelbar betydelse. Även beträffande marinen kan ett val föreligga mellan ett större antal lätta *fartyg*, vilka kunna färdigbyggas på två à tre år, och större fartyg, som bli färdiga först efter fyra à fem år. I stort sett torde emellertid en korttidsplan — innebärande en koncentration av arbetet på försvarets snabba förstärkning under former som ej alltför mycket binda statsmakterna i framtiden — förutsätta att anskaffningen av rustningsmateriel bedrives med ett mera fullständigt utnyttjande av landets produktionsförmåga än som avses skola ske enligt femårsplanen. Även möjligheterna till *import* böra naturligtvis utnyttjas. Särskilt gäller detta anskaffningen av moderna *stridsflygplan*. Att sådana hittills icke i större antal kunnat inköpas från utlandet, bör icke leda till att ansträngningarna i denna riktning upphöra. Det finns anledning antaga, att produktionen av flygplan under loppet av nästa år på vissa håll i utlandet kommer att erhålla en sådan omfattning att den överstiger det antal, som svarar till den disponibla militära flygpersonalen. I den mån detta sker, borde utsikterna till svenska inköp från utlandet av moderna flygmaskiner tilltaga. Om hänvändelser göras till bägge de stridande parterna med anhållan om inköp av lämpliga maskiner, skulle dylika inköp icke i minsta mån kunna uppfattas som stridande mot Sveriges neutrala hållning.

Vad utnyttjandet av landets egna produktionsmöjligheter beträffar, synes bl. a. en större anskaffning av *stridsvagnar* vara möjlig visserligen ej omedelbart men om ett à två år, medförande stora engångskostnader men relativt små årliga utgifter därefter. Omläggning av infanteriförband till pansarförband behöver ju ej väsentligt öka lönestaten för mera fast anställd personal. Det kan knappast vara tvivel underkastat, att en utvidgad mekanisering och motorisering av försvaret — inom ramen för den förutsebara drivmedelstillgången — skulle öka dess styrka. Den skulle bl. a. underlätta försvaret av flygfält mot luftledes landsatta angripstrupper, som lyckats sätta sig fast men som genom snabbt agerande pansartrupper kunde slås ned.

Man kan icke häremot anföra, att den militära expertisen ej begärt en längre gående mekanisering än den i den kungl. propositionen föreslagna. De militära chefernas förslag ha nämligen haft att hålla sig inom ramen av den kostnadssiffra, som från början fastlagts för försvarsplanen. Däremot ha dessa chefer — såvitt av handlingarna framgår — tyvärr ej haft att taga ställning till materielanskaffningsfrågan under den alternativa förutsättningen, att det gällt att *så snart som möjligt öka försvarets slagkraft utan att*

binda statsmakterna för en så dyrbar »permanent» försvarsordning som den nu föreslagna men också utan den begränsning av de under två à tre år framåt disponibla beloppen, som femårsplanen bygger på. Den problemställning som legat till grund för de gjorda utredningarna — d. v. s. utbyggnaden av en varaktig, i fredstid bestående försvarsordning — torde ha medfört en föga rationell nedprutning av sådan materielanskaffning, som snabbt skulle öka försvarets effektivitet utan att åstadkomma någon större framtida belastning å försvarsbudgeten. Åtskilliga dylika saker — exempelvis en utvidgad mekanisering — torde nämligen ej kunna fogas in i en permanent försvarsordning med angiven kostnadsram, om den personliga värnkraften skall helt uttagas.

Fördelarna av att arbetet på försvarets stärkande inriktades så, som om man vore nästan säker på att vårt land inom något år skulle indragas i kriget, torde av ovan angivna skäl vara högst betydande. Överhuvud råder det en viss inkonsekvens mellan å ena sidan det antagande, som väl måste ligga bakom femårsplanen, att riskerna för Sveriges indragande i krig ej äro större under de närmaste åren än längre fram, och å andra sidan den stora och dyrbara försvarsberedskap, som för närvarande uppehålls och uppehålls under större delen av fjolåret. Denna beredskap måste ju förutsätta, att riskerna redan nu anses vara exceptionella. Även om man intet vet om framtiden, torde det enligt min mening kunna sägas, att riskerna under de närmaste två—tre åren snarast förefalla större än längre fram i tiden. I varje fall kunna f. n. riskerna ett eller annat år framåt bättre bedömas än riskerna i en mera avlägsen framtid.

Måhända är man på »försvarsvänligt» håll benägen att som en fördel betrakta, att svenska folket genom beslut redan nu om en »permanent», starkt utvidgad militär apparat kommer att bindas i detta avseende, varigenom riskerna för en reduktion av försvaret efter freden skulle minska. Häremot måste anföras, att ingen kan förutsäga hurudant Sveriges utrikespolitiska, militärpolitiska och ekonomiska läge kommer att bli efter det pågående kriget. Försvarets omfattning, kostnadsram och inriktning kan och bör bli beroende därav, även om erfarenheten visat att man bör vara försiktig med att göra alltför djupgående ändringar med hänsyn till ett måhända tillfälligt läge. Det vore lika oriktigt att alls icke anpassa försvaret efter ovan angivna förutsättningar som att utgå från att ett måhända gynnsamt försvarspolitiskt läge vid en viss tidpunkt kommer att bli bestående. I varje fall förefaller det föga realistiskt att tro, att svenska folket skulle låta fredstidens försvar bli i huvudsak beroende av beslut som fattas nu under stormaktskriget utan kännedom om den kommande fredstidens förhållanden. En spekulation i en dylik bindning av den framtida rörelsefriheten bör icke få utgöra ett skäl — och har måhända ej heller gjort det — för att försvarsarbetet inriktas på lång sikt i stället för att i främsta rummet gälla en ökning av försvarets styrka under de allra närmaste åren.

Som av ovanstående framgår skulle det varit av stort värde om regeringen

låt it utarbete en två- eller treårsplan, avsedd att tillämpas under det pågående kriget och innebärande minsta möjliga bindning av statsmakterna i fråga om försvarets organisation och kostnader på lång sikt. Då detta emellertid ej skett, och då det finns anledning antaga, att den kungl. propositionen kommer att i huvudsak antagas av riksdagen, torde önskemålen om en snabb förstärkning av försvaret utan onödig bindning av den framtida rörelsefriheten närmast leda till slutsatsen att en snar undersökning är önskvärd på följande två punkter. I vad mån är en omedelbar förstärkning av försvaret möjlig genom en anskaffning under de närmaste två å tre åren av materiel för försvaret, *utöver* den som förutses i den kungl. propositionen, utan att för denna materiels användning några väsentliga framtiden belastande kostbara organisatoriska förändringar erfordras? I vilken utsträckning är i stället *uppskov* med en del av de i femårsplanen förutsedda utgifterna möjligt — även om denna plan skulle i princip antagas i juni 1942 — utan att försvarets styrka under de allra närmaste åren nedsättes?

Med hänvisning till ovanstående får jag härmed vördsamt hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning dels rörande åtgärder för försvarets stärkande under de närmaste två å tre åren, oavsett om dessa åtgärder ingå som led i en permanent, för tiden efter kriget avsedd försvarsordning eller ej, *dels* rörande de uppskov med i den s. k. femårsplanen förutsedda åtgärder, vilka uppskov kunna föranledas av försvarsarbetets inriktning på *snabbast möjliga* ökning av försvarskraften.

Stockholm den 2 maj 1942.

Bertil Ohlin.